
Stanko
JAMBREK

CRKVE
REFORMACIJSKE
BAŠTINE I
INTEGRACIJSKI
PROCESI

Pisanju ovoga teksta pristupio sam kao evanđeoski kršćanin i teolog koji o stvarnosti Crkve i različitim procesima u Crkvi i društvu piše i govori iznutra, kao dio te Crkve i sudionik zbivanja u njoj. Razmišljati i pisati o integracijskim procesima u društvu u kojima sudjeluju takozvane male vjerske zajednice, posebice slobodne crkve poznate i kao crkve reformacijske baštine, gotovo je nemoguće bez analize zbivanja u zajednicama koja su jednim dijelom uvjetovana teologijskim i povijesnim naslijeđem, a drugim dijelom procesima u društvu. Stoga ću u ovom radu izložiti povijesne temeljnice crkava reformacijske baštine i osvrnuti se na duhovne procese u kojima su se crkve u posljednjih nekoliko godina nalazile ili se još uvijek nalaze. Prvotno ću definirati naziv "crkve reformacijske baštine" o kojima je u ovom radu riječ, kako bih izbjegao nerazumijevanja, ako je to uopće moguće.

Crkve reformacijske baštine su crkve koje su teološki, pa i tradicijski, ukorijenjene u protestantskoj reformaciji XVI. stoljeća. Reformacija je kao snažan duhovni pokret nastala iz težnje za duhovnom obnovom i reformom Crkve. U žaru duhovnog probuđenja i u nastojanjima da duhovne istine zapisane u Bibliji primijene što vjernije u življenju, reformatori su iskazivali i u življenju primjenjivali različita teološka motrišta, a dosljedno tome nastala su i tri snažna krila reformacije: luteransko, kalvinističko i anabaptističko.¹

Martin Luther je, potaknut spisima apostola Pavla i Ivana, propovijedao da Bog Otac, Stvoritelj svega, spašava grješnike tako što im po svojoj Riječi udjeljuje preobrazavajuće znanje o Isusu Kristu koje oni vjerom prihvaćaju. Vjernici poznaju Krista kao prijatelja koji je umro za njihove grijeh, koji je uskrsnuo i pobijedio sile tame i koji posreduje za njih kod Boga Oca te im osigurava nebesku baštinu - život vječni. Luther je naglasio da krajnji autoritet za kršćansko vjerovanje i življenje te vjerovanje i djelovanje Crkve jest Biblija - pisana Riječ Božja. Iznad nje ne-

ma ljudskoga autoriteta, stoga ni Papa ne može biti vrhovni autoritet u Crkvi, jer je i on podložan odlukama koncila Crkve. Sveto Pismo je jedini konačni autoritet u pitanjima vjere i ćudoređa. Božja milost je jedino sredstvo spasenja, istaknuo je Luther, a spasenje je dar koji se prihvaća vjerom.

Anabaptisti, pripadnici trećega tzv. radikalnog krila reformacije, prihvatili su načela reformacije *Sola Scriptura*, *Sola Gratia*, *Sola Fide* (samo Pismo, milost i vjera) te su, za razliku od ostalih protestanata, vjerovali da svatko mora osobno povjerovati u Isusa Krista da bi se mogao pribrojiti Božjem narodu i stoga su odbacivali krštenje male djece.² Naglašavali su pravo ućeništvo i nasljedovanje Isusa Krista jer, držali su, nitko ne može doista poznavati Krista ako ga u življenju ne slijedi. Praktičan nauk o nasljedovanju Krista uključivao je evangelizaciju, etiku i socijalno djelovanje. Iz svoje su sredine izopćivali one koji nisu živjeli primjerenim životom. Njihov je naglasak u poučavanju bio na odnosu kršćanina s Isusom Kristom, odnosu koji treba biti prožet ljubavlju. Taj je odnos morao biti sveza između unutarnjeg duhovnog iskustva i prihvaćanja doktrinarnih ućenja. Naglašavali su i vrijednosti poput odvojenja crkve od države te evangelizaciju svih ljudi koji nemaju osobno iskustvo spasenja u Isusu Kristu. I u tumaćenju naravi Crkve i njezinoj obnovi bili su radikalni. Nisu bili zainteresirani za reformiranje Crkve, već su se zalagali za njezinu temeljitu obnovu u vitalnosti i vjernosti po uzoru na Crkvu prvoga stoljeća. Rana Crkva, opisana u Djelima apostolskim te Pavlovim, Petrovim i Ivanovim poslanicama, nije bila bogata i moćna institucija, već obitelj braće i sestara u Isusu Kristu. Crkva je postojala i bila zamijećena stoga što je Bog bio nazočan i djelatan među vjernicima koji su prihvatili Isusa Krista kao osobnoga Spasitelja, a ne zato što je bila prepoznata i imenovana crkvom od neke društvene ili političke organizacije. Anabaptisti su zastupali slobodno i neovisno crkveno uređenje vjerničke zajednice u kojoj svi članovi moraju biti vjernici kršteni u odrasloj dobi na temelju javno ispovijedane vlastite vjere u Isusa Krista i u kojoj su sve odluke trebale biti donošene zajednički i biti utemeljene u Svetom pismu. Istaknuli su novozavjetnu, ranokršćansku stvarnost svećeništva svih vjernika te su u tome duhu uređivali zajednice uz praktično odbacivanje crkvene hijerarhije.

Crkve reformacijske baštine su samostalne i neovisne crkve koje su od Lutherova protestantizma prihvatile da su jedino *Pismo*, *milost* i *vjera* temelji ćovjekova odnosa s Bogom, a od radikalnoga krila reformacije baštinile su nauk o ućeništvu, uvjerenje da ćovjek mora najprije vjerovati da

bi primio sve blagodati krštenja, svijest o praktičnom provođenju Kristova poslanja u naviještanju Evandjelja te žar za evangelizacijom. Na tragu anabaptističkoga učenja crkve reformacijske baštine vjeruju da crkva i država moraju biti odvojene, zakonski i praktično, te da svaka lokalna crkva ima puninu crkvenosti, jer u njoj se Riječ Božja naviješta i Duh Božji prebiva, pa je stoga svaka lokalna crkva samostalna i neovisna.

Sociolozi, danas, rabe definiciju crkve koja isključuje crkve reformacijske baštine iz pojma *crkva* te ih bojažljivo i nesigurno nastoje smjestiti u *sekte* ili pak u *nove religiozne pokrete*, nesvjesno robujući pritom starim crkveno-političkim predlošcima. Za ispravno razumijevanje Crkve i objektivnu riječ o njoj, nužno nam je uz sociologijsku³ razmotriti i teologijsku (biblijsku) definiciju Crkve i duhovnu crkvenu realnost.

Dvoje ili troje i Crkva

Ekleziologija slobodnih i neovisnih crkava temelji se na Isusovim riječima: “*Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima.*” (Mt 18,20). Vidljiva Crkva jesu dva, tri ili više vjernika koji su u savezu s Bogom i u međusobnom zajedništvu. Prije svega, Crkva je zajednica skupljena u Kristovo ime na posebnom mjestu i s posebnom svrhom. Naravno, cjelokupan život crkve ne sastoji se u skupljanju na jednom mjestu, jer kad crkva nije skupljena, ona nastavlja živjeti u služenju svojih članova jednih drugima i u zajedničkom služenju svijetu. No ipak, okupljanje crkve na jednom mjestu jest vrlo važna aktivnost kojom crkva očituje sebe i svoju crkvenost. Uporaba riječi *ecclesia* u Novome zavjetu, posebice u Pavlovim spisima, potvrđuje to razumijevanje crkve kao skupljene zajednice na određenom mjestu. Crkva je, naravno, “crkva Božja” (1 Kor 1,2), ali crkva Božja jedino kao crkva ljudi koji su sabrani na jednom mjestu, primjerice: crkva Božja u Korintu (1 Kor 1,2), crkva Božja u Akvilinom i Priskinom domu (1 Kor 16,19), crkva u Solunu ili crkva Solunjana (1 Sol 1,1). Dakle, crkva su skupljeni posvećenici u Kristu Isusu, pozvani i sveti, svi oni koji na bilo kojemu mjestu prizivlju ime Isusa Krista (usp. 1 Kor 1,2). Crkva ne postoji negdje iznad ili izvan lokalne okupljene zajednice, ona jest ta okupljena vjerna zajednica. Skupljena zajednica jest tijelo Kristovo u mjestu gdje se skupila (vidi Rim 12; 1 Kor 12). Denominacije, lokalne crkve ujedinjene u jednoj zemlji, ili pak lokalne crkve u cijelom svijetu mogu biti nazvane “crkvom” jedino u izvedenom smislu, ali ne i u doslovnom teološkom smislu riječi.

S druge strane, apostol Pavao u poslanicama Efežanima i Kološanima rabi izraz *ecclesia* ne samo za lokalnu crkvu već i za sveopću, univerzalnu crkvu (Ef 1,22; 2,22; 3,10; 5,22-23; Kol 1:18). Izraz *ecclesia* u ovom sveopćem značenju ne opisuje kršćane koji su razasuti širom svijeta, ili pak sve lokalne crkve, već je to izraz za sveopću crkvu kao nebesku i u isto vrijeme eshatološku realnost. U najširem smislu, Crkva je "društvo svih pravih vjernika" u koju su uključeni i oni koji su preminuli i vjernici koji još žive. "Crkva je univerzalno društvo svih vjernika koje je Bog od vječnosti predodredio za vječni život" (Hammond, 1994.:180). Crkva jest vidljiva organizirana zajednica, ali i nevidljiva zajednica kojoj pripadaju svi pravi vjernici u vidljivoj Crkvi te oni koji su vjerovali u prošlosti i koji će povjerovati u budućnosti.

Slobodna i neovisna Crkva

U svakoj zajednici koja se skuplja u Kristovo ime da bi ispovijedala i proslavljala Isusa Krista kao Spasitelja i Gospodina, Krist jest nazočan po Duhu Svetomu. Lokalna crkva stoga nije tek dio crkve već jest cijela Crkva, jer Crkva postoji jedino u lokalno skupljenoj zajednici. Stoga skupina crkava (denominacija ili pak regionalna crkva) ne može imati autoritet i moć nad lokalnom crkvom. Svaka lokalna zajednica koja se skuplja u Kristovo ime jest slobodna i neovisna Crkva koja stoji na vlastitim duhovnim nogama jer je u njoj cijeli Krist nazočan po Duhu Svetomu. U tradiciji slobodnih crkava svaka je lokalna Crkva osposobljena donositi završna rješenja u svemu, stoga iznad nje ne postoji neko više crkveno tijelo kojemu bi ona bila podložna. Naravno, neovisnost lokalne crkve ne isključuje zajedništvo s drugim lokalnim crkvama. Dapače, Kristova nazočnost, koja čini svaku lokalnu crkvu slobodnom i neovisnom, stavlja ih u odnos jednih s drugima. Prema učenju apostola Pavla uskrsnuli Krist živi u kršćanima po Duhu Svetomu koji prebiva u njima (vidi Rim 8,10-11), jednako tako kršćani žive u Kristu i u zajedništvu jedan s drugim po Duhu Svetomu (1 Kor 12,12). Nazočnost Duha Svetoga u vjernicima ne čini ih kolektivnom osobom, već kreira različita zajedništva s njima i među njima. Isti je Duh nazočan u svakoj osobi i veže ih jedne s drugima. Ono što ujedinjava Crkvu je stoga pronađeno u pluralnosti njezinih članova, jedinstvo Crkve zahtijeva prisutnost Duha Svetoga kao osobe. Duh Sveti otvara sve kršćane ostalim kršćanima i povezuje ih u jednu Crkvu.

Integracijski procesi u crkvama reformacijske baštine

Reformacija je otkrila veliku vrijednost Biblije u svakidašnjem životu kršćana, naglašavajući da pravo kršćanstvo nije ni institucija, ni etika, ni kultura, već je odnos utemeljen na povjerenju i poslušnosti Isusu Kristu otkrivenomu u Svetom pismu. Stoga je živo propovijedanje Evandjelja posebice zabilježeno u ranoj protestantskoj povijesti i povijesti crkava reformacijske baštine. Na toj je tradiciji propovijedanja Evandjelja nastao i Evandeoski pokret koji je posebice ojačao u ovome stoljeću i zahvatio gotovo sve denominacije i slobodne crkve. Temeljna karakteristika toga pokreta jest naglasak na evangelizaciji ljudi koji ne poznaju Isusa Krista kao osobnog spasitelja i na učeništvu, tj. svakodnevnom nasljedovanju Isusa Krista i primjeni biblijskih istina u življenju (Jambreč, 1997.a).

Potkraj prošloga stoljeća i početkom ovoga stoljeća iznenada se diljem svijeta rasplamsao Pentekostni pokret, prvotno u slobodnim crkvama, a zatim se, zahvativši svojim žarom mnoge protestantske denominacije, proširio i na Katoličku crkvu (Synan, 1991.). U početku je vjerničko pentekostno iskustvo bilo ismijavano i odbacivano, i u tradicionalnim protestantskim denominacijama i u denominacijama s tradicijom slobodnih crkava. Ovo odbijanje pentekostnog duhovnog iskustva vodilo je k osnivanju novih slobodnih pentekostnih crkava i denominacija koje su postojeće crkve i denominacije nastojale maksimalno izolirati, a misijski pentekostni žar ugasiti. Pentekostne su crkve početkom ovoga stoljeća bile najviše progonjene crkve, a vjernici s pentekostnim iskustvom omalovažavani i nazivani zanesenjaci i sektašima. Pentekostalci se nisu osjetili prihvaćenima niti od braće u Isusu Kristu niti od društva te su se zatvarali u svoje krugove i još više naglašavali svoj elitizam. S naglaskom na iskustvu djelovanja Duha Svetoga u praktičnom življenju i zajedništvu s Bogom, koje nije samo racionalne naravi već uključuje i emocije, pentekostalci su unijeli u kršćanstvo i nov način slavljenja koji je u početku bio za većinu tradicionalnih crkava neprihvatljiviji od pentekostnog doktrinarnog naučavanja. Bučni, jednostavni i spontani, pentekostalci su bili suprotnost tradicionalnim crkvama u kojima su tišina, red i dobra liturgijska priprema bile odlike pravoga bogoslužja. Stoga su ih ostale crkve nastojale marginalizirati, prepuštajući im da se izražavaju kako oni sami žele, očekujući i nadajući se da će Pentekostni pokret proći poput prolaznog modnog trenda, ili će pak, na kraju, završiti kao ekscentrična religiozna manjinska zajednica. No, pentekostalci su nevjerojatno brzo brojčano rasli i premašili sva očekivanja, čak i neka

vlastita. Nadahnjivani duhovskim iskustvom rane Crkve, pentekostalci su snažno isticali zaboravljenu istinu o ulozi Duha Svetoga u Crkvi, a Pentekostni je pokret prerastao u svjetski pokret koji teži k prvotnoj svetosti Crkve i djelatnoj ulozi Duha Svetoga u njoj. Evandeoski pokret i Pentekostni pokret bili su utemeljeni u Riječi Božjoj i težili su praktičnom naviještanju Evandjelja koje će formirati vjernike i Crkvu po uzoru na ranu Crkvu. No, ipak, ta dva pokreta su se u mnogo čemu razlikovala te je vrijedno zapaziti njihove međusobne odnose, to više što su oba pokreta čvrsto opečatila zbivanja u crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj.

Suvremeni povjesničari govore o četiri *razdoblja* ili *vala*⁴ u međuodnosima Evandeoskog i Pentekostnog pokreta (Pawson, 1993.). Prvi val izazvan je naglim širenjem pentekostnog učenja i prakse; danas je poznat kao *klasični pentekostalizam*, a njegovo znatno djelovanje bilo je zamjetno početkom ovoga stoljeća, sve do šezdesetih godina kad je izgubio svoju prvotnu jačinu. U ovom razdoblju temeljna karakteristika odnosa tradicionalnih i slobodnih crkava prema pentekostalcima bila je sumnja i neprihvatanje. Evandeoski i Pentekostni pokret su tijekom ovoga vremena bili dva odvojena i često međusobno isključiva pokreta. Tijekom šezdesetih godina pojavio se drugi val djelovanja Duha Svetoga u crkvama reformacijske baštine. Pentekostalci su postali puno otvoreniji i počeli su uvažavati stavove drugih, pa su i drugi uvažavali njih. Prijašnji ekscesi i elitizam pomalo su nestajali, a odgovornost za ispravne međudenominacijske odnose se pojačavala. Pentekostne crkve su već ojačale i počele su osnivati svoja učilišta i otvarati se za dijalog s drugim kršćanskim crkvama i društvom. Pastori su bili naobraženiji, a i vjernički puk je mijenjao socijalnu sliku, od ranije niže klase među radnicima, nenaobraženima, etničkim manjinama, prema srednjoj, pa i višoj klasi. S druge strane, šezdesetih je godina pentekostalizam zahvatio i druge denominacije, posebice Rimokatoličku i Anglikansku crkvu. Iako su klasični pentekostalci bili uključeni u ta duhovna kretanja, nastali pokret unutar Rimokatoličke i Anglikanske crkve nazvan je prvotno *neopentekostni pokret*, a kasnije *karizmatičkom obnovom*.⁵ Obilježje ovog razdoblja jest tolerancija koja se iskazivala na više načina. Pentekostalci i karizmatičari bili su pozivani na zajedničke evangelizacijske skupove na kojima su se pridržavali nepisanog pravila da na tim skupovima ne ističu svoje pentekostno-karizmatičke specifičnosti. Svjesni pentekostnog duhovnog žara, i Evandeoske alijanse širom svijeta otvorile su vrata duhovnom utjecaju pentekostalaca i karizmatika. Na razini lokalnih crkava postojala je odre-

đena tolerancija u uporabi duhovnih darova. Vjernici s duhovnim darovima bili su prihvaćeni i tolerirani u zajednici, no prakticiranje duhovnih darova u bogoslužju nije im bilo uvijek dopušteno.

Tijekom osamdesetih godina ovoga stoljeća ostvareni su duhovni uvjeti za zajedničko djelovanje evanđeoskih kršćana i pentekostno-karizmatičkih kršćana. Od prvotne želje da se evanđeoski i pentekostno-karizmatički kršćani okupe na zajedničkom zadatku evangelizacije i obučavanja vjernika, nastao je snažan pokret koji su John Wimber i Peter Wagner nazvali *treći val* (Pawson, 1993.:58). Iako su dolazili iz različitih tradicija, Wimber iz karizmatičke a Wagner iz prezbitarijanske (kalvinističke), uspjeli su pokrenuti u svojim okruženjima radikalne promjene koje su dovele do kompromisa i zajedničkog djelovanja na evangelizaciji. Jedna od promjena u karizmatičkim krugovima bila je promjena predložka za kršćansku službu s Djela apostolskih na Evanđelja, posebice sinoptička (Matej, Marko i Luka). Više se nije isticao primjer silaska Duha Svetoga na učenike, govorenje u jezicima, zajedništvo i prakticiranje svih duhovnih darova, već se pozornost pridavala propovijedanju, učeništvu, ozdravljenju i slavljenju. Isusovo javno djelovanje i djelovanje njegovih učenika tijekom tri godine prebivanja s Isusom postalo je model za kršćaninovo vjerovanje i djelovanje. Svijest o poslanju naviještanja Evanđelja bila je snažno nazočna u crkvama reformacijske baštine, posebice u baptističkim i pentekostnim. U Hrvatskoj se to očitivalo u zajedničkom sudjelovanju na brojnim konferencijama i evangelizacijskim skupovima, posebice Billy Grahamovim, koje su zajednički organizirali baptisti, evangelici, slobodna braća i pentekostalci uz pomoć brojnih vjernika Rimokatoličke crkve. Međusobno približavanje Evanđeoskog i Pentekostnog pokreta posljednjih nekoliko godina otvorilo je proces duhovne integracije ova dva najveća kršćanska pokreta današnjice. Oba pokreta se oslobađaju perifernih i nebitnih teologijskih i praktičnih značajki te usklađuju svoje vjerovanje i življenje s biblijskim istinama, a samim time se vjernici približavaju jedni drugima. Tako je većina pentekostno-karizmatičkih kršćana evanđeoski utemeljena, a mnogi se i nazivaju evanđeoskim kršćanima. S druge strane, brojni su kršćani u Evanđeoskom pokretu (u nepentekostnim denominacijama) doživjeli pentekostno-karizmatičko iskustvo i otvoreni su za djelovanje Duha Svetoga. Prožimanjem Evanđeoskog i Pentekostnog pokreta nastupio je četvrti val djelovanja Duha Svetoga na kojemu će Crkva ući u treće tisućljeće svoje opstojnosti.

Iako su crkve reformacijske baštine ukorijenjene u tradiciji slobodnih i neovisnih crkava, među njihovim članovima je vrlo snažna svijest o pripadanju jednom tijelu Kristovom. Četvrti val otkriva jedinstvo Kristova tijela u svojoj njegovoj teološkoj i organizacijskoj različitosti. Kršćani različitih denominacija otkrivaju da je Novi zavjet jedinstven, da su, unatoč različitim iskustvima koja su Kristovi učenici doživljavali, oni bili ujedinjeni u Kristu. Izričaji poput “nanorođen kršćanin”, “duhom ispunjen kršćanin”, “tradicionalan kršćanin” sve manje se rabe i neće se, vjerojatno, više rabiti jer će se oni međusobno uključivati. Vjerojatno će i riječ *kršćanin* biti manje u uporabi zbog gubljenja izvornoga značenja (ionako je to samo nadimak skovan i upotrebljavan od nevjernika) te će biti zamijenjena izvornim biblijskim riječima *učenik* ili *brat*, tj. učenici Kristovi i braća u Kristu. Svaki će učenik imati iskustvo pokajanja pred Bogom, vjerovat će u Isusa Krista i primiti Duha Svetog. Svaki će učenik primiti milosni dar s kojim će izgrađivati Crkvu i evangelizirati svijet. Učenici će biti vođeni Duhom Svetim u svjetlu Biblije, razvijat će plodove Duha i služiti primljenim darovima Duha Svetoga. Poznati katolički teolog Josip Baloban je izvrsno obrazložio što za njega znači evangelizacija javnosti. “Evangelizacija javnosti u novim društvenim prilikama postaje ne samo jedna od primarnih zadaća Kristove Crkve na našim prostorima, nego i imperativom trenutka. Pod tom evangelizacijom javnosti ne misli se samo upoznavanje s Radosnom vijesti kao takovom, nego se misli atraktivna, a ujedno izazovna ponuda evanđeoskog razmišljanja, zaključivanja i ponašanja” (Baloban, 1995.:112). Ovakvim razmišljanjem i praktičnim djelovanjem, i Katolička crkva u Hrvatskoj uključuje se u Evanđeoski pokret, a narav sveopće Kristove Crkve polako se očituje i na našem tlu.

Četvrti val još uvijek nije pohodio sve crkve u svoj punini, ali se jasno otkrivaju blaga podrhtavanja pred njegov snažan dolazak u većini crkava reformacijske baštine te u Rimokatoličkoj crkvi i protestantskim crkvama. Očituje se to posebice u ekumenskim nastojanjima koja su u posljednje vrijeme življa i odvijaju se u nekoliko nadopunjavajućih razina. Uz službene razgovore predstavnika različitih crkava, ekumenizam se sve življe odvija i na lokalnoj razini gdje je pokrenut od vjernika koji su spremni prijeći institucionalne granice i zaboraviti obvezne napatke eklezijalne politike. Riječ je tu o prepoznavanju tijela Kristova, prepoznavanju svoje braće i sestara u Kristu u svojoj njihovoj različitosti, bez politikanstva i skrivenih lukavstava.

Duhovni pokreti, Evanđeoski i Pentekostni, nisu dosada snažnije zahvatili Europu, pa ni Hrvatsku. No ipak, danas u Hrvatskoj djeluje oko stotinu samostalnih lokalnih crkava reformacijske baštine okupljenih u Savezu baptističkih crkava, Evanđeoskoj crkvi, Crkvi Božjoj i drugim manjim denominacijama i lokalnim zajednicama. Te crkve reformacijske baštine njeguju zajedništvo i vrlo su otvorene za međusobnu suradnju. U tu je svrhu osnovano Protestantско evanđeosko vijeće u Hrvatskoj u kojemu je većina crkava reformacijske baštine djelatna. Ekumenizam među crkvama reformacijske baštine u posljednjih je nekoliko godina uznapredovao, djelomično zbog zajedničkih teoloških temelja, djelomično zbog zajedničkog cilja u evangelizaciji, a najviše zbog djelovanja Duha Svetoga kojim su svi napojeni i kršteni u jedno tijelo (1 Kor 12,12-18). Crkve raspoznaju različite dijelove Kristova tijela, prihvaćaju različitosti i specifičnosti svake lokalne zajednice i vjernika koji je čine te nastoje različite darove kojima ih je Bog obdario iskoristiti za opće dobro. Tako se sve manje gleda na denominacijsku pripadnost, a više na službu pojedine osobe ili pak zajednice kojom se može biti na blagoslov drugim crkvama ili zajednicama. Stoga je zajedničko djelovanje crkava reformacijske baštine, unatoč jako naglašenoj samostalnosti i neovisnosti svake lokalne zajednice, u posljednje vrijeme zamjetno u porastu. Primjerice na području obrazovanja, kulture, evangelizacije, humanitarnoga djelovanja i vjeronauka u osnovnim i srednjim školama.

Ekumenski procesi između crkava reformacijske baštine i Rimokatoličke crkve nisu dosta uznapredovali. Drugi vatikanski sabor učinio je velik iskorak u reformiranju Rimokatoličke crkve, posebice na području prepoznavanja braće i sestara u Isusu Kristu u drugim crkvama, ali još uvijek nedostatan s obzirom na biblijske zahtjeve i očekivanja vjernika u slobodnim crkvama reformacijske baštine. Crkve reformacijske baštine bile su brojčano malene, a time i za Rimokatoličku crkvu neznatne, pa im stoga katolički teolozi nisu pridavali veće značenje. S druge strane, crkve reformacijske baštine nisu ni bile zainteresirane za dijalog s Rimokatoličkom crkvom, držeći da su duhovne, teologijske i praktične razlike suviše velike i da je nemoguće ući u dijalog bez znatnih duhovnih i teologijskih kompromisa. Uključenjem Saveza baptističkih crkava i Evanđeoske crkve u Konferenciju europskih crkava 1996. godine, stvoreni su neki preduvjeti za ekumenski dijalog s Rimokatoličkom crkvom, a prvi je zajednički sastanak održan u siječnju 1997. godine. Tada je osnovan Ekumen-

Društvene integracije

Slobodne crkve sudjeluju u suvremenim društvenim procesima na njima svojstven način. Sudjelovanje se očituje manje na institucionalnoj razini, a više na pojedinačnom individualnom angažmanu. Naravno, to je razumljivo zato što u crkvama reformacijske baštine nema snažne organizacije, nema koncentracije hijerarhijske moći niti moćnih institucija, već se službe za potrebe Crkve i društva nalaze u lokalnoj crkvi i najviše se očituju u sredini u kojoj dotična crkva djeluje.

Tijekom proteklih godina slobodne su crkve bile potiskivane na marginu društva (još uvijek su potiskivane), a ponekad su se i same udaljavale i isključivale iz društvenoga života. Ovaj se trend postupno mijenja te je zamjetna uključenost slobodnih crkava u društvena zbivanja koja su na dobrobit društva. Očitovale se to i na području odgojno-obrazovnom, prihvaćanjem od strane Ministarstva prosvjete i športa zajedničkoga vjeronaučnog programa slobodnih crkava te, djelomice, u sredstvima javnog priopćavanja, kad su Baptistička i Evanđeoska crkva uvrštene u televizijsku emisiju *Duhovni zov*, a povremeno se i u drugim emisijama pojavi koji prilog iz slobodnih crkava. Za crkve reformacijske baštine bilo se lakše uključiti u europske i svjetske integracijske procese nego u integracijske procese u Hrvatskoj. Tako su domaći teolozi i kulturni djelatnici poznatiji u svijetu nego na domaćem tlu. Evanđeoska crkva i Savez baptističkih crkava postale su najprije članice europskih i svjetskih ekumenskih tijela, a tek su onda prepoznate od većinske Rimokatoličke crkve kao ekumenski sugovornik u Hrvatskoj.

Negativan stav društva o sektama i novim religioznim pokretima, među koje se često uvrštava i crkve reformacijske baštine, stvarao je ozbiljne teškoće pri kulturnom i društvenom djelovanju slobodnih crkava. Iako crkve propovijedaju i praktično drže visoke moralne standarde te promiču pozitivne moralne vrijednosti u društvu, ipak su marginalizirane i doslovce isključene iz javnih društvenih aktivnosti na duhovnoj obnovi stanovnika Hrvatske. Suprotno tomu, neovisno o javnim pozivima ili pak priznanju, slobodne crkve se ističu primjenom biblijskih načela u konkretnoj situaciji. U služenju su usredotočene na pojedinačne duhovne i materijalne potrebe osoba, a ne na svoju promidžbu, pa čak ni na pridobivanje novih ljudi u

članstvo. Naime, kriteriji za prihvata osoba u članstvo u crkvama reformacijske baštine vrlo su čvrsti i zahtjevni.

Crkve reformacijske baštine su se i izobrazbom uključile u opća društvena kretanja te su organizirale sustavno obrazovanje svojih članova, od vjeronauka u osnovnim i srednjim školama do poslijediplomskoga studija. I u kulturi nastoje dati svoj prinos društvu, posebice pisanjem, umjetničkim stvaralaštvom, tiskanjem knjiga domaćih i stranih autora te organiziranjem javnih događanja. Već duže vremena u Osijeku djeluje Evanđeoski teološki fakultet, kao zajednička obrazovna i kulturna ustanova u čijem okrilju djeluju i Institut za reformacijska istraživanja, Institut za kršćansku pedagogiju i kulturu te Institut za pravdu i mir. U Zagrebu pak djeluje Institut za duhovnu kulturu čija je zadaća popularizirati opću duhovnu kulturu.

Iako crkve reformacijske baštine sudjeluju u integracijskim procesima u društvu, ipak je njihov prvi i temeljni cilj kao dijela Kristove Crkve da naviještaju, tumače i upriputnjuju Radosnu vijest o spasenju u Isusu Kristu svakom čovjeku, neovisno o tome u kojem se on svjetonazorskom kontekstu nalazi. U svojem naviještanju i pastoralnom djelovanju Crkva se ponajprije obraća i služi pojedinačnim osobama, a tek onda, posredno, preko tih istih osoba i društvu na čiju dobrobit hoće i može djelovati.

BILJEŠKE

¹ Danas su ova tri krila reformacije nazočna širom svijeta po mnogim luteranskim, kalvinističkim i slobodnim crkvama i denominacijama. Tako Evanđeoska crkva u Hrvatskoj pripada luteranskom krilu reformacije, a Reformirana kršćanska crkva u Hrvatskoj pripada kalvinističkom krilu reformacije. Trećem krilu reformacije, tzv. radikalnom krilu reformacije pripada niz slobodnih crkava u Hrvatskoj, primjerice Baptistička crkva, Evanđeoska crkva, Crkva Božja, Kristove crkve i još nekoliko slobodnih crkava.

² Anabaptisti su držali da krštenje male djece nije biblijsko krštenje, jer mu nedostaju elementi nužni za krštenje, primjerice razumijevanje Riječi Božje i vjera u Isusa Krista koja je preduvjet krštenju. Prakticirali su krštenje odraslih koji su svoju vjeru u Isusa Krista javno ispovijedali. Bili su optuživani da prekrštavaju vjernike, pa stoga i naziv anabaptisti (ponovo kršteni) koji oni nikada nisu prihvaćali. Zbog svojih radikalnih stavova bili su progonjeni i od katolika i od protestanata.

³ Krajem prošloga stoljeća Troeltsch i Weber su razlikovali crkve, sekte i kultove. Kasnije je Richard Niebuhr dodao pojam *denominacija* tako da danas sociolozi rabe četiri kategorije koje se najčešće definiraju ovako: Crkva je državna ili većinska velecrcva; denominacija je veća vjerska skupina koja se razlikuje od velecrcve samo po perifernim pitanjima teologije i prakse; sekta je manja skupina koja ozbiljno odstupa od ortodoksnog naučavanja, ali ipak sadrži elemente pravovjerja; kult je vjerska skupina koja posve odstupa od pravovjerja i rabi krajnje agresivne (nekad i nezakonite) metode prozelitizma (Tekst je preuzet iz rukopisa Petera MacKenziea za *Religijski leksikon*).

U Hrvatskoj se najčešće rabi pojam crkve u kojem je Crkva "religijsko društvo kojem se redovito pristupa rođenjem, pripadnost dolazi prije odluke; pokazuje čisti institucionalizam koji se izražava u hijerarhiji, dogmama, disciplini, ritualu i zajedničkim simbolima; usmjerena je prema općem - teži uključenju i obraćenju svih ljudi bez iznimke, traži *modus vivendi* s globalnim društvom; sklona je adaptaciji i postizanju kompromisa s postojećim svijetom i njegovim vrijednostima" (Jukić, 1973.:325).

⁴ Izraz *val* se prvi put spominje u djelima Johna Wimbera i Petera Wagnera koji su za pokret koji su predvodili izabrali ime *treći val* (Pawson, 1993.).

⁵ U počecima šezdesetih godina ovaj je pokret bio nazvan "neopentekostni pokret", a dotadašnji pentekostalci su bili poznati kao "klasični" pentekostalci. Kasnije je neopentekostni pokret sve više bio prepoznatljiv pod imenom karizmatička obnova. Danas se najčešće rabi podjela na *pentekostalce* i *karizmatike*, pri čemu izraz *pentekostalci* obuhvaća vjernike s pentekostnim duhovnim iskustvom u pentekostnim denominacijama i slobodnim crkvama, a izraz *karizmatiki* vjernike s pentekostnim duhovnim iskustvom u Rimokatoličkoj crkvi te pravoslavnim i protestantskim crkvama (Synan, 1991.).

LITERATURA

- Baloban, J. (1995.) *Djelovanje crkve u novim društvenim okolnostima*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Estep, W. R. (1997.) *Istina je neuništiva*. Novi Sad: BTŠ.
- Fuller, H. (1996) *People of the Mandate*. Grand Rapids: Baker Book House.
- Hammond, T. C. (1994.) *Uvod u teologiju*. Osijek: Izvori.
- Howard, D. (1986.) *The dream that would not die*. Exeter: The Paternoster Press.
- Jambrek, S. (1997.a) Povijesni pregled Evandeoskog pokreta, u: *Evandeoski pokret: Zbornik radova sa znanstvenog skupa Protestantsko-evandeoskog vijeća povodom 150. obljetnice Evandeoske alijanse*. Zagreb: PEV.
- Jambrek, S. (1977.b) Evangelism and Proselytism in Croatia, *Religion in Eastern Europe* XVII(5):21-32.
- Jukić, J. (1973.) *Religija u modernom industrijskom društvu*. Split: Crkva u svijetu.
- Jukić, J. (1991.) *Budućnost religije*. Split: Matica hrvatska.
- Kolarić, J. (1976.) *Kršćani na drugi način*. Zagreb: Veritas.
- Marinović Bobinac, A. (1995.) Necrkvena religioznost u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja* 6(20):853-866.
- Marinović Jerolimov, D. (1991.) *Prikaz malih vjerskih zajednica u Zagrebu*. Zagreb: IDIS.
- Pawson, D. (1993.) *Fourth Wave*. London: Hodder & Stoughton.
- Smith, D. (1992.) *A Handbook of Contemporary Theology*. Wheaton: A Bridgepoint Book.
- Synan, V. (1991.) Pentecostalism. *The Concise Evangelical Dictionary of Theology*. Grand Rapids: Baker Book House.
- Wimber, J., Springer, K. (1986.) *Power Evangelism*. San Francisco: Harper & Row Publishers.
- Yoder, J., Kreider, A. (1990.) The Anabaptists. *The History of Christianity*. Oxford: Lion Publishing.